

Kriminaliteta mladoletnikov in kaznovalna politika sodišč v Republiki Sloveniji do konca leta 1994*

Franc Brinc**

V obdobju od leta 1980-94 se je število kaznivih dejanj mladoletnikov povečalo (indeks 149,7), vendar ni opazen dolgoročen porast. Število ovadenih mladoletnikov ne narašča. Število izrečenih kazenskih sankcij je od leta 1980-84 naraslo z 856 na 1027 (indeks 120,0), od leta 1985-94 pa je praktično nespremenjeno. To kaže na stabilno kaznovalno politiko sodišč za mladoletnike. Delež vzgojnih ukrepov ukora se je od leta 1960-94 povečal z 29,0 % na 63,3 %, delež zavodskih sankcij (vključno s kaznijo mladoletniškega zapora) pa od leta 1967 nenehno upada in je bil leta 1991 najnižji (indeks 40,8).

V obdobju od 1980-94 je znašal delež kaznivih dejanj mladoletnikov zoper premoženje od 84,3 % do 89,7 %.

Med obsojenimi mladoletniki je bilo v obdobju od 1980-94 povprečno 8,2 % povratnikov. Povratništvo je statistično stabilen pojav. Pri mladoletnikih je tveganje za specialni povratek visoko. Izrečene sankcije kažejo, da obravnavajo sodišča pretežno lažjo kriminaliteto. Ker mladoletniška kriminaliteta zaradi take (mile) kaznovalne politike ne narašča, niso potrebne večje spremembe na področju policijskega, tožilskega in sodnega obravnavanja kriminalitete. Stabilnost kriminalitete je v določeni meri tudi posledica uspešnega preventivnega dela organov socialnega varstva, šolskih svetovalnih služb in drugih organov in organizacij.

Ključne besede: mladoletni prestopniki, kriminaliteta, kazenske sankcije, statistični podatki, Slovenija

UDK: 343.915 (497.12)

1. Kriminaliteta mladoletnikov in njene značilnosti

V procesu družbenega in psihološkega dozorevanja storijo mladoletniki številna in različna kazniva dejanja, ki pogosto zaradi majhne škode ne pomenijo resnejše družbene nevarnosti in niso izraz težje osebnostne motenosti. Organi formalnega družbenega nadzorstva bi lako odkrili več mladoletniške kriminalitete, kot jo dejansko odkrijejo, toda njihov cilj mora biti odkriti čim manj tega pojava in odkrite mladoletnike obravnavati v skupnosti brez posredovanja državnega tožilstva in sodišča. Z vidika razvoja kriminalne kariere so problematični zlasti mladoletniki, ki so že v otroški dobi (pred 14 letom) izvrševali dejanja, ki imajo znake kaznivih dejanj in taka dejanja ponavljajo (tudi po 14 letu), kljub družinskim, šolskim, socialnovarstvenim oz. sodnim vzgojnim ukrepom. Njihovo vztrajanje pri kriminalnem vedenju kaže, da jim niti družinsko niti šolsko okolje ne nudita možnosti za normalen razvoj oz. da nimajo nanje pozitivnega učinka preprečevalni

ukrepi, usmerjeni na njihovo okolje (socialna prevencija) in na osebnost (korektivna prevencija). Vztrajanja v kriminalni karieri jim ne prepreči niti bivanje v vzgojnem ali prevzgojnem domu oz. v mladoletniškem zaporu (mehanična prevencija z začasno družbeno izolacijo). Razen takih redkih posameznikov pa je pri večini mladoletnih prestopnikov mogoče napovedati na splošno ugodno socialno vedenje v prihodnje, ne glede na poprejšnje socialnovarstvene, kaznovalne ali terapevtske ukrepe. Med 14. in 18. oz. 20. letom, ob normalnem telesnem in duševnem razvoju, se delinkventnost mladoletnikov znižuje in izginja sama od sebe, ko osebnostno in družbeno dozori pod vplivom okolja ali zaradi delovanja socialnopsihološke samoregulacije. Kriminaliteta mladoletnikov je lahko nevarna, kolikor začetna slučajna kazniva dejanja postopoma oblikujejo kriminalno nagnjenje (kriminalni potencial, motivacija, racionalizacija) za kasnejšo kriminaliteto in za razvoj kriminalne kariere oz. kriminalnega življenjskega stila. Raziskave kažejo, da je 70% kroničnih povratnikov začelo kriminalno kariero pred 14 letom starosti. Ko postane mladoletnik s 14 leti kazensko odgovoren, je pogosto že prepozno za uspešno prevzgojo, saj se je pri njem že utrdila otroška delinkvenca zaradi pomanjkljivosti v družinski in šolski socializaciji. Čim bolj zgodaj se je pojavila otroška delinkvenca, bolj neugoden je izhod socialnovarstvenega in kazenskopravnega obravnavanja.

* Članek je povzetek avtorjevega prispevka v raziskovalnem projektu z naslovom: Kriminalitetna politika v Republiki Sloveniji, ki ga je leta 1995 izdelal Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani. Vodja projekta je bil prof. dr. Ljubo Bavcon. Projekt je financiralo Ministrstvo za znanost in tehnologijo Republike Slovenije, sofinanciralo pa Ministrstvo za pravosodje Republike Slovenije.

** Franc Brinc, doktor pravnih znanosti. Prušnikova 29, 1000 Ljubljana, Republika Slovenija.

Mladoletniki izvršujejo podobna kazniva dejanja kot polnoletni storilci in njihova dejanja imajo podobne škodljive posledice za žrtve teh dejanj, čeprav so lahko nagibi, motivi in smisel vedenja za izvrševanje kaznivih dejanj različni. Mladoletniki se razlikujejo od polnoletnih storilcev kaznivih dejanj po svojih telesnih, duševnih in socialnih značilnostih. Odločitve mladoletnikov so pogosto nepremišljene, s kaznivimi dejanji želijo doseči korist (motivacijska, instrumentalna kriminaliteta) ali pa so dejanja odraz stisk in težav (frustracijska kriminaliteta) v procesu njihovega osebnostnega dozorevanja (maturacije). Mladoletniki morajo premagati številne težave, ko se poskušajo vključiti v socialni in pravni red odraslih ljudi. S kaznivimi dejanji dokazujejo, da še ne obvladajo pravil družbenega, moralnega in pravnega reda, zato potrebujejo bolj pomoč, vzgojo in usposabljanje kot kaznovanje. Mladoletniki drugače doživljajo svet kot odrasli, zato se tudi vedejo drugače. Nekatera obdobja odraščanja so težavnejša od drugih, zato mladi potrebujejo v kritičnem obdobju pomoč, da premagajo razvojne težave s čim manjšimi pretresi in z negativnimi posledicami za prihodnji osebnostni razvoj. Mladoletniki se morajo naučiti prevzemati osebno in družbeno moralno in pravno odgovornost za svoje vedenje, usposobiti se morajo za samonadzorovanje vedenja in za spoštovanje in upoštevanje družbenih vedenjskih norm. Pri njih mora dozoreti pravna zavest o nujnosti spoštovanja družbenih pravil za sožitje med ljudmi.

Temeljna značilnost položaja mladoletnikov v kazenskem pravu je, da zanje namesto kazni uporabljajo pretežno vzgojne ukrepe, s katerimi se jim zagotavlja pomoč, vzgoja in nadzor v razvoju in dozorevanju ter omogoča, da lahko postopoma prevzemajo svoje poklicne, družinske in družbene vloge. Vendar je vloga kazenskega prava pri preprečevanju povratništva mladoletnikov majhna, saj je pred sodišči v Sloveniji obtožen le majhen del vseh osumljenih oziroma ovadenih mladoletnikov (izbor opravi tožilstvo z uporabo načela smotrnosti). Sodišča v Republiki Sloveniji so v obdobju od 1966-94 obsodila letno povprečno 1000 mladoletnikov, od tega je bil polovici izrečen vzgojni ukrep ukora, ki ima bolj značaj graje kot pa vzgojne pomoči. Ker kriminaliteta mladoletnikov ni samo pravni problem, ni utemeljeno pričakovati, da bi bilo samo s kaznovalnimi ukrepi mogoče preprečiti povratništvo mladoletnikov.

2. Mladoletniško prestopništvo v Republiki Sloveniji po podatkih organov za notranje zadeve, javnih tožilstev in sodišč v obdobju od 1980-1994 ***

Iz tabele 1 je razvidno, da so v obdobju od 1980-94 po policijski statistiki mladoletniki storili skupno 68.451 kaznivih dejanj, policija je podala ovadbe za 36.877 mladoletnikov, javno tožilstvo je vložilo predlog za izrek vzgojne ukrepa ali kazni za 17.727 mladoletnikov in sodišča so izrekla kazenske sankcije 15.776 mladoletnikom. Po končanem kazenskem postopku je tožilstvo vložilo predlog za izrek vzgojnega ukrepa ali kazni za 48,1 % mladoletnikov, za katere je prejelo ovadbe od policije, sodišča pa so izrekla kazensko sankcijo 89,0% mladoletnikov, za katere so tožilstva podala predlog za izrek kazenske sankcije. Število obravnavanih kaznivih dejanj mladoletnikov se je v obdobju od leta 1980 do 1994 povečalo (indeks 149,7); največ jih je bilo obravnavanih leta 1992 (6.770, indeks 181,1) in najmanj leta 1987 (3.422, indeks 91,5). Čeprav je iz porasta števila obravnavanih kaznivih dejanj v posameznih letih mogoče sklepati na porast mladoletniškega prestopništva, pa kaže primerjava števila obravnavanih kaznivih dejanj glede na predhodno leto (verižni indeks) bolj umirjeno gibanje, saj sta v petnajstih letih omembe vredna samo porasta leta 1986 (23,8 % porast glede na predhodno leto) in leta 1992 (43,8% porast glede na predhodno leto). Po podatkih policije se je mladoletniško prestopništvo v posameznih letih le malo spreminjalo. Iz porasta števila obravnavanih kaznivih dejanj ni razvidno ali je porasla težja ali lažja kriminaliteta. Težo kriminalitete bolje odraža število ovadenih mladoletnikov. Čeprav je bilo po letu 1980 vsako leto več ovadenih mladoletnikov, je porastu v enem letu že naslednje leto sledilo zmanjšanje števila ovadenih mladoletnikov. V obdobju od leta 1980 do 1994 je bilo največ ovadenih mladoletnikov leta 1992 (indeks 163,9). Po letu 1983 je bilo vsako naslednje leto ovadenih manj mladoletnikov, razen v letih 1989 in 1992. Iz prikaza ni mogoče sklepati, da bi mladoletniki izvrševali vedno težja kazniva dejanja, prej bi lahko sklepali obratno, saj število ovadenih mladoletnikov ni naraščalo, kljub večjemu številu obravnavanih kaznivih dejanj. Očitno ostaja mladoletniška kriminaliteta v stabilnih okvirih, ki so obvladljivi, zato ni razloga za preplah na tem področju. Število izrečenih kazenskih sankcij mladoletnikom je od leta 1980 do 1994 naraslo z 856 na 1027 (indeks

*** Prikaz je zaključujen z letom 1994, ko je nehal veljati prejšnji kazenski zakon Republike Slovenije in je pričel veljati nov kazenski zakonik (Ur. l. RS, št. 63/94).

Tabela I: Kazniva dejanja mladoletnikov in mladoletniki, ki so jih obravnavali organi za notranje zadeve in javna tožilstva in so jim sodišča izrekla kazenske sankcije v obdobju od leta 1980-1994

Leto	Kazniva dejanja mladoletnih osumlencev*			Ovadeni mladoletni osumljenci*			Predlog javnega tožilca za izrek sankcije **			Izrečen vzgojni ukrep ali kazen ***		
	število	indeks	verižni indeks	število	indeks	verižni indeks	število	indeks	verižni indeks	število	indeks	verižni indeks
1980	3739	100,0	-----	2101	100,0	-----	985	100,0	-----	856	100,0	-----
1981	3935	105,2	105,2	2310	109,9	105,2	1091	110,8	110,8	825	96,3	96,3
1982	4646	124,3	118,1	2738	130,3	118,5	1387	140,8	127,1	924	108,0	112,0
1983	5381	143,9	113,7	3068	146,0	112,1	1374	139,5	99,1	1164	136,0	126,0
1984	4262	114,0	79,2	2377	113,1	77,5	1424	144,6	103,6	1297	151,5	111,2
1985	3751	100,3	88,0	2239	106,6	94,2	1252	127,1	87,9	1098	128,3	84,7
1986	4643	124,2	123,8	2151	102,4	96,1	1317	133,7	105,2	1043	121,8	95,0
1987	3422	91,5	73,7	2128	101,3	98,9	1154	117,2	87,6	1104	129,0	105,8
1988	3802	101,7	111,1	2109	100,4	99,1	1088	110,5	94,3	972	113,6	88,0
1989	3938	105,3	103,6	2530	120,4	120,0	1256	127,5	115,4	1183	138,2	121,7
1990	4300	115,0	109,2	2216	105,5	87,6	1222	124,1	97,3	997	116,5	84,3
1991	4709	125,9	109,5	2343	111,5	105,7	926	94,0	75,8	1076	125,7	107,9
1992	6770	181,1	143,8	3443	163,9	147,0	1354	137,5	146,2	1115	130,3	103,6
1993	5554	148,5	82,0	2654	126,3	77,1	1043	105,9	77,0	1095	127,9	98,2
1994	5599	149,7	100,8	2470	117,6	93,1	854	86,7	81,9	1027	120,0	93,8

* Podatki o kriminaliteti mladoletnikov in ovadenih mladol.: Niso zajeta kaz. dejanja ogrožanja javnega prometa na cestah. Niso zajeta raziskana kazniva dejanja iz preteklih let. Niso zajeta dejanja, ki so jih storili otroci do 14 let.

Vir:

1980-90: Statistični podatki o kriminaliteti v letu (1980-1990). Republiški sekretariat za notranje zadeve. Uprava za informatiko. Ljubljana.

1991-93: Statistični podatki o kriminaliteti v letu (1991-93) Ministrstvo za notranje zadeve. Uprava za informatiko in telekomunikacije. Ljubljana.

1994: Podatek o številu kaznivih dejanj: Poročilo o delu Ministrstva za notranje zadeve RS za leto 1994. Poročevalec Državnega zbora RS, Ljubljana 21/1995/14, 25.4.1995, s. 19. Podatek o številu ovadenih mladoletnikov je 8.1.1996 sporočil Staš Svetek, vodja Oddelka za analitiko v Upravi kriminalistične službe Ministrstva za notranje zadeve RS.

** Podatki o vloženi predlogih za izrek vzgojnega ukrepa ali kazni:

1980-88: Rezultati raziskovanj. Kazenska sodna statistika (leto 1980 do 1988). Zavod SRS za statistiko, Ljubljana.

1989-94: Rezultati raziskovanj. Pravosodje (1989 do 1994). Zavod RS za statistiko, Ljubljana.

*** Podatki o izrečenih kazenskih sankcijah:

1980-89: Statistični letopis SR Slovenije. Zavod SRS za statistiko, Ljubljana.

1990-93: Statistični letopis RS. Zavod RS za statistiko, Ljubljana.

1994: Rezultati raziskovanj. Pravosodje

1994. Zavod RS za statistiko, Ljubljana 1995.

120,0). To število je hitreje naraščalo od leta 1980 do 1984 (indeks 151,5), potem pa se je postopoma zmanjševalo in ni več doseglo števila iz leta 1984. Po letu 1985 je ostalo število izrečenih kazenskih sankcij na isti ravni. Leta 1988 in 1990 je število izrečenih kazenskih sankcij prvič po letu 1982 padlo pod 1000.

Pregled izrečenih kazenskih sankcij (verižni indeks) v zadnjih 15 letih veljavnosti prejšnje kazenske zakonodaje kaže, da je bilo število kazenskih sankcij, v sedmih letih manjše in v sedmih letih višje glede na izhodiščno leto 1980, zato iz teh podatkov ni mogoče sklepati na naraščanje niti na zmanjševanje števila

izrečenih kazenskih sankcij. Prikazana statistična gibanja med posameznimi leti so normalna, in lahko da sploh niso povezana s številom mladoletnih osumljencev oz. s težo mladoletniške kriminalitete. Od leta

1991 je bilo vsako leto manj mladoletnikov obsojenih, kar bi dovoljevalo sklep, da je bila mladoletniška kriminaliteta po tem letu vsako leto družbeno manj nevarna.

Tabela 2: Kazenske sankcije izrečene mladoletnikom v Sloveniji v obdobju od leta 1960-94

Leto	Izrečene sankcije	Izrečeni vzgojni ukrepi								Mladoletniški zapor	Denarna kazen	Udeležba žensk		Mladoletniki obsoj. za prek.
		discipl. ukrepi		strožje nadzorstvo			zavodski ukrepi					število	%	
		ukor	disc. center	staršev	druge družine	organ soc. skrbstva	vzgojni zavod	pre-vzgoj. dom	zavod za usposab.					
1960	495	144	-	60	3	89	16	86	1	23	73	55	11,1	1938
1961	500	138	-	75	2	190	21	56	3	7	8	64	12,8	2667
1962	507	119	5	64	2	210	34	63	-	10	-	74	14,6	2586
1963	592	112	18	79	10	234	69	59	1	10	-	78	13,2	3312
1964	688	136	35	85	7	273	59	78	-	16	-	86	12,5	4127
1965	866	189	41	84	6	360	69	96	-	21	-	123	14,2	4408
1966	988	200	94	120	14	402	66	71	-	21	-	112	11,3	4603
1967	1116	254	108	115	6	418	97	88	-	30	-	118	10,6	6169
1968	982	260	114	93	6	339	68	74	-	28	-	77	7,8	6308
1969	976	232	80	96	10	360	101	82	1	14	-	104	10,7	6250
1970	972	277	93	91	4	343	74	75	1	14	-	92	9,5	6229
1971	1122	308	105	80	4	424	82	91	-	28	-	115	10,2	5729
1972	1186	351	123	74	6	416	102	69	-	45	-	120	10,1	5781
1973	1110	354	109	86	3	408	83	50	1	16	-	121	10,9	5094
1974	1085	369	90	72	2	406	67	59	-	20	-	140	12,9	4143
1975	831	279	60	37	5	326	64	38	-	22	-	108	13,0	3882
1976	945	320	66	54	2	367	71	43	-	22	-	112	11,9	3558
1977	1099	390	68	48	5	483	64	31	-	10	-	141	12,8	4947
1978	810	285	41	32	1	355	56	30	2	8	-	102	12,7	6735
1979	601	229	39	21	3	239	33	34	1	2	-	73	12,1	6892
1980	856	312	79	53	3	282	84	33	1	9	-	129	15,1	7529
1981	825	354	22	20	2	304	77	23	4	11	-	144	17,5	7338
1982	924	346	56	39	2	362	80	27	-	12	-	148	15,0	8854
1983	1164	514	115	39	6	384	58	32	2	14	-	166	14,3	7846
1984	1297	568	85	38	2	485	79	23	1	16	-	177	15,8	6528
1985	1098	534	103	32	1	330	57	30	-	11	-	148	13,5	7855
1986	1043	480	87	16	-	339	65	39	-	17	-	130	12,5	8708
1987	1104	557	85	49	1	318	53	27	1	13	-	153	13,9	12083
1988	972	560	89	29	-	223	35	31	2	3	-	114	11,8	12661
1989	1183	642	96	24	-	332	63	20	-	6	-	136	11,5	12159
1990	997	581	65	71	-	216	38	23	-	3	-	103	11,5	13379
1991	1076	628	95	62	-	240	34	15	-	2	-	118	11,0	9764
1992	1115	672	93	26	-	269	38	16	-	1	-	111	10,0	12672
1993	1095	675	67	43	3	244	36	23	2	2	-	131	12,0	11395
1994	1027	650	51	28	2	225	39	23	-	9	-	113	12,4	13371

Viri podatkov:

1960-89: Statistični letopis SR Slovenije. Zavod SR Slovenije za statistiko, Ljubljana.

1990-93: Statistični letopis Republike Slovenije. Zavod RS za statistiko, Ljubljana.

1994: Rezultati raziskovanj. Pravosodje 1994. Zavod RS za statistiko, Ljubljana 1995, s. 58.

3. Mladoletniki po vrsti izrečenih kazenskih sankcij v Republiki Sloveniji v obdobju od leta 1960-94

Iz tabele 2 je razvidno, da je najhitreje naraščalo število izrečenih kazenskih sankcij mladoletnikom v obdobju od leta 1960 do 1967 (indeks 225,5), po tem letu pa je ostalo vse do leta 1994 na podobni ravni (indeks je od leta 1960 do 1994 narasel na 207,5, od leta 1967 do 1994 pa se je zmanjšal na 92,0). Izjemno je bilo leto 1979. Tedaj se je število izrečenih sankcij približalo stanju okrog leta 1960, ko se je pričela uporabljati nova kazenska zakonodaja o mladoletnikih. Upoštevati je treba, da je leta 1976 prenehala veljati zvezna kazenska zakonodaja Jugoslavije in je 1.7.1977 stopil v veljavo kazenski zakon Republike Slovenije, ki je sam v celoti urejal položaj mladoletnikov v kazenskem pravu. Sodišča so le nekaj let, do leta 1983, izrekala manj sankcij kot pred letom 1977, potem pa se je število izrečenih kazenskih sankcij ustalilo na ravni pred letom 1977. Celovit pogled pa kaže, da je ostala kaznovalna politika sodišč v Sloveniji na podobni ravni skoraj 30 let. Hiter porast števila izrečenih kazenskih sankcij po letu 1960 je bil bolj posledica nove kazenske zakonodaje o mladoletnikih kot pa težje kriminalitete. Na tak sklep napotuje tudi podatek, da je delež izrečenih vzgojnih ukrepov ukora od leta 1960 do 1994 narasel z 29,0% na 63,3%, vzporedno pa se je zmanjševal delež zavodskih vzgojnih ukrepov (glej tabelo 3). Sodišča so v vsem obdobju od začetka leta 1960 do konca leta 1994 najbolj zaupala vzgojnemu ukrepu ukora. Gotovo je bil ta ukrep za mnoge mladoletnike koristna življenjska izkušnja. Sodniki so postopali strokovno, saj niso posegali po strožjih ukrepih, dokler so lahko namene kaznovanja dosegali z najmilejšim vzgojnim ukrepom. Po spoznanjih kriminologije je za nekatere prestopnike vseeno, kakšna sankcija se jim izreče, ker se odzivajo na vsako sankcijo, za druge pa je prav tako vseeno, kakšna sankcija se jim izreče, saj se ne odzivajo na nobeno sankcijo. Pri mladoletnikih, ki so po izrečenem ukoru opustili kriminalno vedenje, ni znano, ali ne bi bili morda uspeli tudi brez sankcije ali brez kazenskega postopka (diversion), oziroma ali ne bi bil strožji zavodski ukrep prej pospešil kot prekinil njihovo kriminalno kariero. Sodna individualizacija ponuja sodniku široke možnosti za izbor najustreznejšega ukrepa. Če so bili med mladoletniki, ki jim je bil izrečen ukor, tudi povratniki, jim povratništva ne bi bil preprečil noben drug ukrep. To kaže, da strokovna, čeprav milejša kaznovalna politika, ne pospešuje mladoletniške kriminalitete, če je že ne preprečuje.

Iz tabele 2 je razvidno število mladoletnic, ki so jim

sodišča izrekla kazenske sankcije. Število ne narašča niti ne upada. Udeležba mladoletnic v kriminaliteti je statistično stabilen pojav, ki je bolj povezan z njihovo udeležbo v kriminalnih združbah mladoletnikov kot z njihovimi kriminalnimi nagnjenji.

Zaradi primerjave celovite kaznovalne politike na področju obravnavanja mladoletnikov, je v zadnji koloni tabele 2 prikazano število mladoletnikov, ki so jim sodniki za prekrške izrekli kaznovalne sankcije. Opazno je, da je ves čas od leta 1960 do leta 1994 hitro naraščalo število kaznovanih mladoletnikov (indeks 689,9), najhitreje je to število naraščalo od leta 1960 do 1987, potem pa se je število izrečenih sankcij ustalilo in ni več tako hitro naraščalo. Leta 1960 je bilo na enega sodno kaznovanega mladoletnika, pri sodnikih za prekrške kaznovanih 3,9 mladoletnikov, leta 1994 pa že 13,0 mladoletnikov. Ob domnevi, da je bila politika izrekanja kazenskih sankcij za kazniva dejanja in kaznovalnih sankcij za prekrške mladoletnikov v opazovanem obdobju podobno stroga, lahko sklepamo, da je v tem obdobju malo narasla težja kriminaliteta, za katero so sodišča izrekala mladoletnikom kazenske sankcije, bolj pa je porasla družbena nediscipliniranost mladoletnikov, kar se kaže v hitrem naraščanju števila izrečenih kaznovalnih sankcij za prekrške mladoletnikov.

4. Mladoletniki po izrečenih zavodskih ukrepih v obdobju od leta 1960-94

Tabela 3 kaže gibanje števila vseh izrečenih kazenskih sankcij mladoletnikom od leta 1960 do 1994 in izrečenih zavodskih sankcij, vključno s kaznijo mladoletniškega zapora. Do leta 1967 je hkrati naraščalo število vseh izrečenih kazenskih sankcij in zavodskih sankcij, vendar je število zavodskih sankcij naraščalo počasneje kot število vseh izrečenih sankcij (do leta 1967 je porasel indeks vseh izrečenih kazenskih sankcij na 225,5, indeks zavodskih sankcij pa na 172,0). Po letu 1967 je indeks izrečenih kazenskih sankcij ostal do leta 1994 skorajda nespremenjen glede na leto 1960, zavodske sankcije pa so po letu 1967 pričele upadati in so leta 1991 dosegle najnižjo raven v opazovanem obdobju (indeks 40,8).

Samo po številu izrečenih kazenskih sankcij ni mogoče sklepati na težo mladoletniške kriminalitete. Bolj so za tako sklepanje primerne uporabljene zavodske sankcije, zlasti vzgojni ukrep oddaje v prevzgojni dom in kazen mladoletniškega zapora. Po letu 1960 oziroma 1967 se je zmanjšala uporaba ukrepa oddaje v prevzgojni dom in kazni mladoletniškega zapora. Zato je mogoče sklepati, da so imela sodišča v zadnjih 10 ali 20 letih opraviti pretežno z lažjo mladoletniško kriminaliteto, za katero so izrekala v

Tabela 3: Delež zavodskih ukrepov od vseh izrečenih kazenskih sankcij mladoletnikom v Sloveniji v obdobju od 1960-94

Leto	Vzgojni ukrepi in kazni		Zavodski vzgojni ukrepi in kazni				
	število	indeks 1960=100	vzgojni zavod	prevzgojni dom	mladoletniški zapor	skupaj število	indeks 1960=100
1960	495	100,0	16	86	23	125	100,0
1961	500	101,0	21	56	7	84	67,2
1962	507	102,4	34	63	10	107	85,6
1963	592	120,2	69	59	10	138	110,4
1964	688	139,0	59	78	16	153	122,4
1965	866	175,0	69	96	21	186	148,8
1966	988	199,6	66	71	21	158	126,4
1967	1116	225,5	97	88	30	215	172,0
1968	982	198,4	68	74	28	170	136,0
1969	976	197,2	101	82	14	197	157,6
1970	972	196,4	74	75	14	163	130,4
1971	1122	226,7	82	91	28	201	160,8
1972	1186	239,6	102	69	45	216	172,8
1973	1110	224,2	83	50	16	149	119,2
1974	1085	219,2	67	59	20	146	116,8
1975	831	167,9	64	38	22	124	99,2
1976	945	190,9	71	43	22	136	108,8
1977	1099	222,0	64	31	10	105	84,0
1978	810	163,6	56	30	8	94	75,2
1979	601	121,4	33	34	2	69	55,2
1980	856	172,9	84	33	9	126	100,8
1981	825	166,7	77	23	11	111	88,8
1982	924	186,7	80	27	12	119	95,2
1983	1164	235,1	58	32	14	104	83,2
1984	1297	262,0	79	23	16	118	94,4
1985	1098	221,8	57	30	11	98	78,4
1986	1043	210,7	65	39	17	121	96,8
1987	1104	223,0	53	27	13	93	74,4
1988	972	196,4	35	31	3	69	55,2
1989	1183	239,0	63	20	6	89	71,2
1990	997	201,4	38	23	3	64	51,2
1991	1076	217,4	34	15	2	51	40,8
1992	1115	225,2	38	16	1	55	44,0
1993	1095	221,2	36	23	2	61	48,8
1994	1027	207,5	39	23	9	71	56,8

Vir:

1960-89: Statistični letopis SR Slovenije. Zavod SR Slovenije za statistiko, Ljubljana.

1990-93: Statistični letopis Republike Slovenije. Zavod Republike Slovenije za statistiko, Ljubljana.

1994: Rezultati raziskovanj. Pravosodje 1994. Zavod RS za statistiko, Ljubljana 1995, s. 58.

pretežni večini izvenzavodske vzgojne ukrepe, zavodske ukrepe in kazni mladoletniškega zavora pa so uporabljala le izjemoma. Taka usmeritev je sodobna in strokovno utemeljena. Očitno so strokovni delavci organov socialnega varstva in sodniki za mladolet-

nike v kazenskem postopku proti mladoletnikom spoznali, da represivna kaznovalna politika v obravnavanju mladoletnikov ne zagotavlja pričakovanega uspeha. Ob domnevi, da je bila teža mladoletniške kriminalitete v vsem obdobju od leta 1960-1994

sorazmerna vsakokratnim družbenim razmeram in s kazenskim pravom zavarovanim vrednotam, je mogoče ustaljeno in milejšo kaznovalno politiko sodišč na področju obravnavanja mladoletnikov v zadnjih letih pripisati samo liberalnejšim, permissivnejšim in bolj strokovno utemeljenim stališčem socialnih delavcev in sodnikov pri izbiri kazenskih sankcij za mladoletnike. Podatki kažejo, da je tudi s tako (milejšo) kaznovalno politiko mogoče uspešno preprečevati naraščanje mladoletniške kriminalitete. Zato na tem področju niso potrebne spremembe, saj ugotovljena kriminalna in kaznovalna politika ustreza (majhni) družbeni nevarnosti mladoletniške kriminalitete.

Z vidika kazenskega prava je namen oddajanja vedenjsko motenih, disocialnih in prestopniških mladostnikov v zavod v prvi vrsti preprečevanje nadaljnje kriminalitete in s tem varstvo družbe pred motečim vedenjem mladoletnikov. Vsaka zavodska vzgoja pa prinaša poleg pozitivnih tudi številne negativne posledice, ki se pokažejo že med bivanjem mladoletnika v zavodu ali po njegovem odpustu iz zavoda. Najbolj negativna posledica zavodskega obravnavanja je vključitev mladoletnikov v subkulturni moralni normativni sistem gojencev oziroma obsojencev v zavodih. Na pozitivno ali negativno socializacijo mladoletnikov v zavodih v odločilni meri vplivajo odnosi med vzgojnim osebjem in gojenci. Ker pomeni oddaja v zavod izolacijo in odtujitev mladoletnika od družine in vrstnikov, lahko to pospeši njegovo delinkventno vedenje. Skupno življenje emocionalno oškodovanih in osebnostno motenih mladoletnikov povečuje njihove socialne in čustvene težave. Skupina delinkventnih, antisocialnih ter disocialnih mladostnikov v zavodu ne more služiti kot pozitiven vedenjski identifikacijski vzorec. Ker se v zavodih mladoletniki drug od drugega učijo delinkventnega vedenja, zavod lahko pospeši razvoj kriminalne kariere, če v njem prevladujejo najbolj kriminalno in subkulturno usmerjeni mladoletniki.

Ne glede na možne negativne posledice, pomeni oddaja v zavod v določenih primerih edino možno obravnavanje. To ne pomeni, da bi bilo v zavodih mogoče vsem mladoletnikom učinkovito pomagati. Mnogokrat ima zavodsko obravnavanje le namen zavarovati okolje in preprečevati nadaljnje moteče vedenje. Vzgojni zavodi niso splošno sredstvo za odpravljanje motenj mladoletnikov. Tudi ni vsak zavod vsakemu mladoletniku škodljiv. Zavod z dobrimi delavci in z dobro organizacijo lahko ob ustreznem razvrščanju mladoletnikov da dobre vzgojne rezultate. Vzgojni zavodi opravljajo vlogo, ki je nihče drug ne more. Čeprav pomeni oddaja v vzgojni zavod le začasno pomiritev nasprotij med mladoletnikom in

družbo, je treba sprejeti tudi to rešitev. Očitno bo zavodska obravnava za določen del mladoletnikov vedno neizogibna, ker jim bo le v zavodih mogoče zagotoviti ustrezno obravnavanje in nadzor. Vzgojni zavodi opravljajo tudi vlogo onesposobitve (izolacije) in vsaj začasno preprečujejo mladoletnikom izvrševanje kaznivih dejanj. Kazenske sankcije morajo zavarovati ljudi pred nevarnimi posamezniki ne glede na dolgoročne učinke sankcij pri zatiranju kriminalitete.

Številni mladoletniki so pred oddajo v zavod doživeli razpad starševske družine ter neuspehe v šoli, na delovnem mestu in med vrstniki. Zato je malo možnosti, da bi se po odpustu iz zavoda normalno vključili v družbeno življenje. Zaradi stigmatizacije, ki jo zapušča zavod, nimajo ugodnih možnosti za bodoče življenje, pa tudi sami po bivanju v zavodu ne pričakujejo nič dobrega. Če se vrnejo v družino, jim ta nudi le zatočišče, ne pa nadaljevanja prevzgoje, ker mladoletniki praviloma odklanjajo starše zaradi preteklih neugodnih emocionalnih izkušenj v družini.

Zaradi številnih negativnih posledic, ki jih zapušča mladoletniški zapor, se ta sankcija v evropskih državah vedno manj uporablja, ker začasno varstvo družbe, kot opravičilo te kazni, ne odtehta njenih škodljivih učinkov na mladoletnikovo osebnost. Čeprav naj bi bil dolgoročni cilj obravnavanja mladoletnikov v zavodih pozitivna sprememba njihovega vedenja, so v vzgojnih in prevzgojnih zavodih in v mladoletniškem zaporu resnične možnosti za prevzgojo mladoletnikov zelo omejene zaradi preteklosti mladoletnikov in številnih slabosti v zavodski vzgoji. Številni mladoletniki postanejo po prestani sankciji povratniki bolj zaradi svoje preteklosti in težav zavodov pri odpravljanju njihove vedenjske in osebnostne motenosti, kakor zaradi neke kriminalne motivacije. V zavodski (pre)vzgoji je treba upoštevati, da imajo mladoletniki omejene možnosti za kasnejši življenjski uspeh, saj ne bodo nikoli podobni vrstnikom, ki niso prestajali zavodskih kazenskih sankcij. Če delavci silijo mladoletnike, naj presežejo svoje zmožnosti, povzročajo s tem dodatne strese in frustracije mladoletnikom in sebi.

Uspeh zavodskega obravnavanja mladoletnikov je odvisen od številnih dejavnikov. Pri tem je treba upoštevati, da številni delinkventi počasneje sprejemajo družbene norme in počasneje moralnoetično dozorevajo. To je posledica njihovega slabšega spoznavnega, družbenega, moralnega in emocionalnega razvoja zaradi neugodnih socialnih in kulturnih vplivov v otroštvu in mladoletnosti. Danes ni znano, kaj vse vpliva na vedenje mladoletnika po izvršeni sankciji. Iz vedenja mladoletnika v zavodu ni mogoče sklepati na sprejemanje ali zavračanje družbenih vrednot in

norm, saj ni niti splošno sprejemljive teorije kriminalitete, ne teorije resocializacije mladoletnikov. Prav tako ni ugotovljeno, da bi imeli različni tretmani različni individualni učinek. Ker še ni enotnih meril za merjenje uspeha tretmana, se zdi, kakor da večina mladoletnikov v zavodih ni prevzgojiva, saj lažje dosežejo neuspeh kot uspeh. Mnogi mladoletniki niso sposobni prevzeti drugih socialnih vlog razen kriminalnih. Zavodi ne povečujejo možnosti, da bodo mladoletniki po prestani sankciji bolj prilagojeni družbenemu življenju. Pri vrednotenju pričakovane uspeha zavodskih sankcij je treba upoštevati tudi naravne procese dozorevanja mladostnikov.

5. Mladoletniki po vrsti storjenega kaznivega dejanja v obdobju od leta 1980-94

Iz tabele 4 je razvidno, da je znašal delež kaznivih dejanj mladoletnikov zoper premoženje v obdobju od leta 1980-94 od najmanj 84,3% (leta 1986) do največ 89,7 % (leta 1990). Med posameznimi leti so le manjše razlike v tem deležu in opaziti ni niti povečevanja niti zmanjševanja tega deleža. Vsa ostala (nepremoženjs-

ka) kriminaliteta mladoletnikov zajema od 10,3 % do 15,7 % celotne mladoletniške kriminalitete. V zadnjih letih se je zmanjšal delež kaznivih dejanj zoper varnost javnega prometa. Delež kaznivih dejanj zoper življenje in telo je v posameznih letih narastel, vendar ni opaziti trajnejšega povečevanja deleža teh kaznivih dejanj, saj je bil podoben delež teh kaznivih dejanj leta 1994 kot 1985. Ob domnevi, da je družbeno nevarna samo kriminaliteta zoper življenje in telo, je kriminaliteta mladoletnikov pretežno nenevarna. Zato bi bilo mogoče strogost izrečenih kazenskih sankcij mladoletnikom še znižati. Očitno pa ni potrebe po postrožitvi sankcij.

6. Mladoletniki po prejšnji obsojenosti za istovrstna in drugovrstna kazniva dejanja v obdobju od 1980-94

Iz tabele 5 je razvidno, da je bilo med obsojenimi mladoletniki v obdobju od 1980-94 povprečno 8,2% (od najmanj 6,1 % do največ 10,4%) že najmanj enkrat obsojenih. To kaže, da so bili prej izrečeni vzgojni ukrepi za večino (91,8 %) mladoletnikov

Tabela 4: Mladoletniki, ki so jim sodišča izrekla kazenske sankcije po vrsti kaznivih dejanj v Sloveniji v obdobju od leta 1980-94

Vrsta storjenih kaznivih dejanj	Izrečene kazenske sankcije po vrsti kaznivih dejanj in letu izreka										
	1980	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
Skupaj	856	1098	1043	1104	972	1182	997	1076	1115	1095	1027
Zoper družbeno in zasebno premoženje	735	968	879	963	831	1028	894	925	999	973	908
%	85.9	88.2	84.3	87.2	85.5	87.0	89.7	86,0	89,6	88.9	88.4
Zoper varnost javnega prometa	37	33	64	77	63	74	32	29	24	21	25
%	4.3	3.0	6.1	7.0	6.5	6.3	3.2	2.7	2.2	1.9	2.4
Zoper življenje in telo	14	25	13	19	18	22	16	27	19	30	26
%	1.6	2.3	1.2	1.7	1.8	1.9	1.6	2.5	1.7	2.7	2.5
Ostala kazniva dejanja	70	72	87	45	60	58	55	95	73	71	68
%	8.2	6.5	8.4	4.1	6.2	4.8	5.5	8.8	6.5	6.5	6.7

Vir:

- 1980: Statistični podatki po občinah SR Slovenije. Kazensko sodna statistika 1980-84. Zavod SR Slovenije za statistiko. Ljubljana 1986, s. 42.
- 1985-89: Statistični podatki po občinah Republike Slovenije. Kazensko sodna statistika 1985-89. Zavod R Slovenije za statistiko. Ljubljana 1990, s. 46.
- 1990-93: Statistični podatki po občinah Republike Slovenije. Kazensko sodna statistika 1989-93. Zavod R Slovenije za statistiko. Ljubljana 1995, s. 60.
- 1994: Rezultati raziskovanj. Pravosodje 1994. Zavod Republike Slovenije za statistiko, Ljubljana 1995, s. 12.

Tabela 5: Mladolentniki obsojeni v Sloveniji po prejšnji obsojenosti za istovrstna in druga kazniva dejanja od leta 1980-94

Leto	Izrečene sankcije	Prej obsojeni mladolentniki		Vrsta prejšnjega kaznivega dejanja					
				istovrstna		drugovrstna		istovrst. in drugovrstna	
				št看.	%	št看.	%	št看.	%
1980	856	73	8.5	56	76.7	12	16.4	5	6.9
1981	825	55	6.7	48	87.3	7	12.7	-	---
1982	919	56	6.1	38	67.9	15	26.8	3	5.3
1983	1 164	88	7.6	64	72.7	24	27.3	-	---
1984	1 297	106	8.2	82	77.4	24	22.6	-	---
1985	1 098	103	9.4	68	66.0	32	31.0	3	3.0
1986	1 043	109	10.4	76	69.7	31	28.4	2	1.9
1987	1 104	109	9.9	56	51.4	49	45.0	4	3.6
1988	972	67	6.9	42	62.7	23	34.3	2	3.0
1989	1 183	97	8.2	58	60.0	36	37.0	3	3.0
1990	997	84	8.4	45	53.6	30	35.7	9	10.7
1991	1 076	102	9.5	49	48.0	46	45.1	7	6.9
1992	1 115	116	10.4	73	62.9	42	36.2	1	0.9
1993	1 095	88	8.0	51	58.0	35	39.8	2	2.2
1994	1 027	88	8.6	53	60.2	31	35.2	4	4.6

Vir:

1980-89: Statistički godišnjak Jugoslavije (letniki 1982-1990). Savezni zavod za statistiku, Beograd.

1990-94: Rezultati raziskovanj. Pravosodje 1994. Zavod Republike Slovenije za statistiko. Ljubljana 1995.

uspešni, v kriminaliteto pa vstopajo vedno novi mladolentniki. Iz prikaza ni razvidna vrsta prej izrečenih ukrepov tistim mladolentnikom, ki so postali povratniki. Praktične izkušnje pa kažejo, da je največ povratnikov med mladolentniki, ki so jim bili izrečeni zavodski vzgojni ukrepi. To je tudi razumljivo, saj se ti ukrepi izrekajo vedenjsko in osebnostno najhujše motenim mladolentnikom, ki so storili najtežja kazniva dejanja. V Sloveniji nihče načrtno ne zbira podatkov o mladolentnih povratnikih in o vrsti povratka. Podatki pa kažejo, da se je delež povratnikov od leta 1980 do 1994 le malo spreminjal, zato je upravičen sklep, da je povratništvo mladolentnikov statistično stabilen pojav. Iz statističnih podatkov ni razvidna teža prej storjenih kaznivih dejanj in ne teža kaznivih dejanj v povratku, čeprav bi šele ti podatki pokazali, kako hud družbeni problem je povratništvo mladolentnikov.

V vsem opazovanem obdobju je večina mladolentnih povratnikov storila istovrstna kazniva dejanja (specialni povratek). Stopnja povratništva pri istovrstnih kaznivih dejanjih je znašala povprečno 69.2%, za druga kazniva dejanja 28.2% in za istovrstna in drugovrstna kazniva dejanja 2.6%. Ker je pri mladolentnikih tveganje za specialni povratek visoko, morajo biti sodišča na to pozorna, ko izbirirajo kazenske sankcije, ravno tako pa tudi delavci, ki izvršujejo te

sankcije. Pri mladolentnikih je verjetnost istovrstnega povratka večja od 50%, zato je upravičena usmeritev prevzgoje na vzroke za pretekla kazniva dejanja, zaradi katerih so jim bile izrečene kazenske sankcije. Podatki kažejo, da se od leta 1980, zlasti pa od leta 1987 v povratku povečuje delež drugovrstnih kaznivih dejanj. S tem se otežuje priprava vsestranskega prevzgojnega programa, ki naj bi utrdil mladolentnikom še ostale vrednote in ne le tiste, ki so jih kršili s preteklimi kaznivimi dejanji. Povratniki le izjemoma izvršujejo hkrati istovrstna in drugovrstna kazniva dejanja in očitno raje ostanejo pri istovrstnih kaznivih dejanjih, ker je tveganje, da bodo prijati manjše. S tem se v bistvu sčasoma specializirajo za izvrševanje določenih kaznivih dejanj, kar je najboljša pot za razvoj kriminalne kariere. Danes ni znano, s kakšnimi sankcijami in s kakšnim tretmanom bi bilo mogoče zaustaviti razvoj mladolentnikove kriminalne kariere. Če se mladolentnike, ki so obsojeni za premoženjska kazniva dejanja, "prevzgaja", da ne bi ponovili istovrstnih kaznivih dejanj, je pri vsakem tretjem mladolentniku tako ravnanje po statističnem izračunu neuspešno, saj jih bo več kot 30% zanesljivo storilo v povratku drugovrstno kaznivo dejanje. To pomeni, da je za uspešno "prevzgojo" mladolentnika pomembno poznavanje verjetnosti storitve istovrstnega ali drugovrstnega kaznivega dejanja.

7. Sklepne ugotovitve o mladoletniški kriminaliteti

Iz podatkov o številu kaznivih dejanj mladoletnikov, ki so jih obravnavali organi za notranje zadeve in o številu ovadenih mladoletnikov v obdobju od leta 1980-1994, je opazen rahel porast mladoletniške kriminalitete, vendar ni razloga za preplah. Zato na področju obravnavanja mladoletniške kriminalitete tudi niso potrebne globlje spremembe. Podatki ne dajejo podlage za sklep, da preventivno delo na področju mladoletniškega prestopništva, ki ga izvajajo centri za socialno delo, šolske svetovalne službe in drugi dejavniki, ne bi bilo uspešno. Dokler ni boljših meril za ocenjevanje uspeha preventive mladoletniškega prestopništva in ni dokazov, da sedanja preventiva škoduje mladoletnikom, je treba nadaljevati s sedanjimi ukrepi. Očitno nikoli ne bo mogoče ugotoviti števila mladoletnikov, ki jim je bila s preventivnim delom preprečena udeležba v kriminaliteti. Danes ni znano, na kakšen način bi bilo mogoče mladoletniško kriminaliteto še bolj znižati. Podatki o mladoletniški kriminaliteti v Republiki Sloveniji za zadnjih 15 let kažejo, da je ta obvladljiva s sedanjimi preventivnimi in represivnimi ukrepi in ni potrebe po spreminjanju sedanje politike na področju delovanja policije (ovadbe za kazniva dejanja mladoletnikov), državnega tožilstva (politika obtoževanja s predlogi za izrek vzgojnih ukrepov in kazni) in ne na področju uporabe kazenskih sankcij za mladoletnike (kaznovalna politika sodišč). Mladoletniška kriminaliteta ni odvisna od dela policije, tožilstev, sodišč, organov socialnega varstva, vzgojnih, prevzgojnih in kazenskih zavodov, saj se vsi organi pričnejo strokovno (preventivno ali represivno) ukvarjati z mladoletniki šele daljši čas po storjenem kaznivem dejanju oz. po izrečenih kazenskih sankcijah. To obravnavanje ne more spremeniti kriminalne preteklosti in ne preprečiti povratništva tistih, ki se zanj odločijo. Delež povratniške kriminalitete je pri mladoletnikih premajhen, da bi znižanje povratništva statistično pomembneje vplivalo na celotno mladoletniško kriminaliteto.

Po današnjih spoznanjih je prognoza mladoletniške delinkvence na splošno ugodna, ne glede na socialne, kaznovalne in tretmanske ukrepe. Mladoletniki s kaznivimi dejanji dokazujejo, da še ne obvladajo družbenega, moralnega in pravnega reda, zato jih je treba naučiti socialne, moralne in pravne odgovornosti za vedenje in ravnanje.

Vloga kazenskega prava pri preprečevanju mladoletniškega prestopništva je majhna. Ker kriminaliteta mladoletnikov ni samo pravni problem, tudi ni mogoče samo s kazenskopravnim obravnavanjem preprečiti njenega nastajanja. Prestopništvo mladoletnikov je nevarno, ker lahko začetne majhne kršitve

oblikujejo nagnjenje za kasnejšo trajnejšo kriminaliteto.

Kriminaliteta mladoletnikov je v določenem delu tudi posledica pomanjkljive pravne vzgoje otrok in mladoletnikov. Zato potrebuje mladina pouk o pravu in družbenih vrednotah, ki so zavarovane s pravom. Ta pouk naj bi zagotovila šola, ki je dolžna učiti otroke temeljnih pravil vedenja in spoštovanja družbenih norm. Mladi naj bi med šolanjem spoznali pravila vedenja in si pridobili temeljna znanja o kazenskem pravu in posledicah kršitve prava. Bolje je preprečevati kriminaliteto s pravočasnim poučevanjem mladine, kakor s kaznovanjem in rehabilitacijo po storjenem dejanju. V šole bi bilo treba uvesti program pravne vzgoje za otroke in za učitelje. To zahteva opravičuje spoznanje, da otroci in mladoletniki malo vedo o pravu ali pa imajo napačne predstave o njem, ne poznajo pravil o kazenski odgovornosti in o posledicah kaznivih dejanj. Ker se s pravno vzgojo otrok ne ukvarjajo načrtno niti starši niti šola, večina otrok ne ve, da postanejo s 14 letom kazensko odgovorni in da bodo za svoja dejanja odgovarjali na sodišču. Pogosto mislijo, da jih bodo za njihova škodljiva ravnanja še vedno obravnavali starši ali šola v okviru šolskega disciplinskega sistema. Pravna vzgoja ni le razlaga pravnih norm, temveč je usmerjena na oblikovanje pravne zavesti in odgovornosti za ravnanje v različnih položajih. Spoštovanje prava in zakonov mora prej ali slej postati prepričanje vsakega človeka. Še posebno pozornost bi bilo treba nameniti pravni vzgoji obsojenih mladoletnikov. S pravno vzgojo se oblikujejo osebnost, značaj in pravno prepričanje, privzga se spoštovanje pravnih norm in vcepja zakonito vedenje, ki naj postane osebno prepričanje. Kdor krši pravo krši tudi moralno. Pravna vzgoja je tako tesno povezana z moralno vzgojo, da je mogoče govoriti o moralnopravni vzgoji, s katero naj bi oblikovali pozitiven odnos do moralnih in pravnih norm in s tem do družbene skupnosti in posameznikov. Ker je prestopniško vedenje praviloma motivirano z nemoralnimi stališči, se mora prevzgoja med izvrševanjem sankcije osredotočiti na moralna stališča in na sistem vrednot. Moralna stališča predstavljajo trajnejše osebnostne lastnosti, zato prestopniškega vedenja ni mogoče odpraviti dokler se ne spremenijo posameznikova moralna stališča. Spreminjanje negativnih moralnih stališč v pozitivna pa je bistvo (re)socializacije. Zato bo mogoče mladoletniško prestopništvo zmanjšati samo z boljšim poznavanjem in spoštovanjem morale in prava.

V tem prispevku je prikazana mladoletniška kriminaliteta do 31.12.1994, ko je prenehal veljati kazenski zakon Republike Slovenije. S 1.1.1995 je pričel veljati nov kazenski zakonik Republike Slovenije (Ur. l. RS,

št. 63/94), ki je vpeljal nov vzgojni ukrep "navodila in prepovedi", ki jih sodišče lahko izreče mladoletniku samostojno ali ob strožjem nadzorstvu organa socialnega varstva (77. člen KZ RS). Navodila pripravi in izvaja organ socialnega varstva, njihovo izvrševanje pa nadzoruje sodnik za mladoletnike (9. odstavek 77. člena KZ RS). Nov vzgojni ukrep je odraz nove filozofije na področju obravnavanja mladoletnih prestopnikov, ki je naklonjena različnim alternativam za zavodske ukrepe. V nasprotju s številnimi državami, ki na področju obravnavanja mladoletnih prestopnikov opuščajo tretmansko-rehabilitativni model obravnavanja, slovenski kazenski zakonik še vztraja na tretmanskem modelu obravnavanja mladoletnikov. Sicer pa zakonodajalec tudi ni mogel postopati drugače, saj pred spremembo zakonodaje ni bilo nobene resne analize o prednostih ali slabostih prejšnjega sistema. Z novim vzgojnim ukrepom "navodil in prepovedi" se preusmerja obravnavanje mladoletnikov s pretežno individualno usmerjenega tretmana v bolj skupnostno usmerjeno obravnavo (povrnitev škode, delo v korist humanitarnih organizacij in lokalne skupnosti, socialni trening).¹ S tem se namesto oblikovanja individualnega odnosa med mladoletnikom in terapevtom, oblikuje nov odnos med mladoletnikom in skupnostjo. Z novim vzgojnim ukrepom se tako še povečuje rehabilitacijsko-tretmanski in preprečevalni namen vzgojnih ukrepov. Kljub dobremu namenu zakonodajalca, pa so se že leta 1995 pokazale številne težave in ovire za uporabo in izvajanje novih ukrepov. Anketa, ki jo je izvedel dr. Bojan Dekleva na sodiščih, tožilstvih in centrih za socialno delo,² je pokazala "nezaupanje do ukrepov, ki ne bodo nič bolj uspešni pri problematičnih mladolet-

nikih, kot so bili uspešni dosedanji ukrepi, delavci organov socialnega varstva niso dovolj usposobljeni za nove oblike dela, poleg tega so preobremenjeni že s sedanjim delom, o novih ukrepih so bili delavci organov socialnega varstva premalo obveščeni, tudi še ni nobenih navodil, standardov in ne usposabljanja za delo na tem področju, delavci pravosodja niso uporabljali teh ukrepov zaradi reorganizacije in nejasnih bodočih kadrovskih rešitev na tožilstvih in sodiščih".

Kaznovalna politika do konca leta 1994 je pokazala, da so sodniki za mladoletnike uporabljali pretežno ukor, kot najmilejši vzgojni ukrep. Zato je vprašanje, za katero dosedanjo skupino mladoletnikov bodo sodniki v prihodnje uporabljali nove, v skupnostni tretman usmerjene ukrepe. Zato tudi Bojan Dekleva utemeljeno opozarja,³ da je iz izkušenj v svetu znano, "da se ob uvedbi bolj "milih", "socialnih" oziroma neprisilnih ukrepov lahko zgodi, da začne sistem obravnavati več mladoletnikov kot jih je prej, oziroma da se v sistem "spuščajo" tudi mladoletniki, ki bi jih sicer pri kakem od možnih vstopov v sistem drugače zavrnil". Vprašanje je, ali je hotel novi kazenski zakonik širiti kazenskopravno obravnavanje na mladoletnike, ki jih je prej izpuščal iz obravnavanja (ustavitve postopkov, vzgojni ukrep ukora). O izvajanju nove kazenske zakonodaje po 1.1.1995 še ni poročil. Koliko bodo novi vzgojni ukrepi omogočili večjo sodno in penitenciaro individualizacijo in koliko bodo koristili mladoletnikom, bo pokazala njihova večletna uporaba. Do tedaj pa je utemeljeno zadovoljstvo s preteklim sistemom kazenskopravnega obravnavanja mladoletnikov, ki je veljal 34 let, saj je mladoletniško prestopništvo ostalo v družbeno sprejemljivih okvirih in se ni povečalo. To pa je tudi uspeh načrtne politike na tem področju in posledica delovanja vseh strokovnih delavcev, tožilcev in sodnikov, ki so si prizadevali za obvladovanje mladoletniške kriminalitete v obdobju od 1960-94. Vsi ti delavci so obravnavali več desetisoč mladoletnikov, od katerih se je ogromna večina vrnila na normalno življenjsko pot.

¹ O strokovni utemeljenosti novih ukrepov glej Dekleva, B.: Nove vrste vzgojnih ukrepov za mladoletnike (predvsem programov socialnih treningov, poravnava z oškodovancem ter opravljanja koristnega dela za skupnost): analiza pogojev zanje, razvoj usposabljanja za njihove izvajalce ter spremljanje njihove uspešnosti. Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani. Ljubljana 1995, 122 s.

² Dekleva, Nove vrste vzgojnih ukrepov..., s. 20 in naprej.

³ Isto, s. 33.

Juvenile crime and the sentencing policy of courts in the Republic of Slovenia until the end of 1994

Franc Brinc, LL.D., Prušnikova 29, 1000 Ljubljana, Slovenia

The number of criminal offences committed in the period 1980-1994 by juveniles increased (index 149.7), although no long-term increase could be observed. The number of juveniles for whom a petition was filed is not on the increase. The number of sentences imposed increased from 1980-1984 from 856 to 1.027 (index 120.0), while from 1985-1994 it was almost unchanged. This indicates a stable sentencing policy of juvenile courts. The rate of educational measures of admonition increased from 1960-1994 from 29.0 to 63.3 per cent and the share of institutional sanctions (including the sentence of juvenile detention) has been steadily decreasing since 1967, reaching the lowest point in 1991 (index 40.8). The proportion of criminal offences against property committed by juveniles increased in the period 1980-1994 from 84.3 to 89.7 per cent. In the period 1980-1994 there were an average of 8.2 per cent of recidivists among adjudicated juveniles. Recidivism is observed as a statistically stable phenomenon, and the risk of special recidivism is relatively high among juveniles. Sentences imposed indicate that courts mainly process less serious crime. Since juvenile crime has not increased due to a mild sentencing policy, there is no need for major changes in dealing with crime by the police, the prosecutor's office or the courts. Stability of crime figures is to certain extent also a result of effective preventive work by social welfare agencies, school counseling services and other agencies and organisations.

Key words: juvenile delinquents, crime, criminal sentences, statistical data, Slovenia

UDC 343.915 (497.12)